

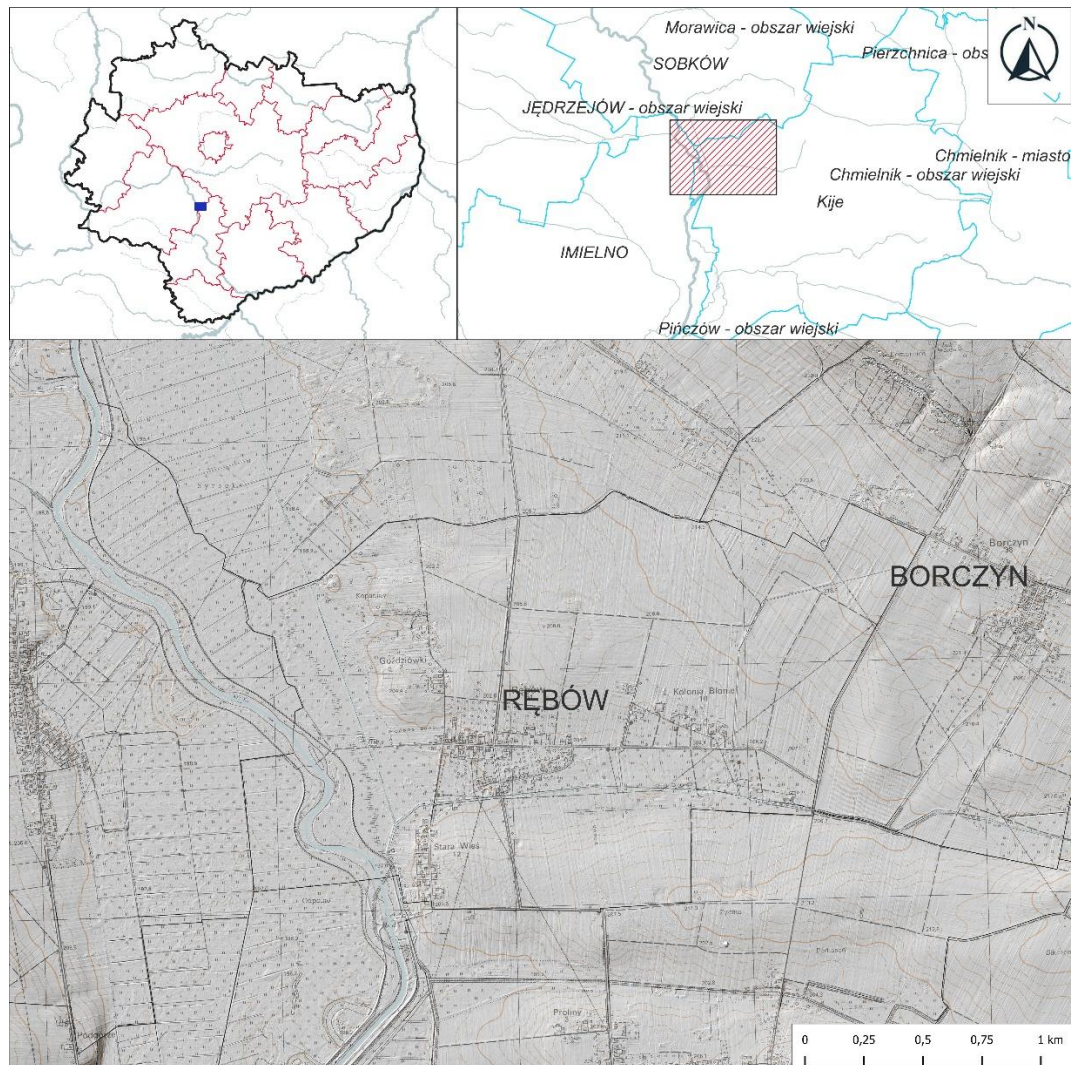
ŚWIĘTOKRZYSKI INFORMATOR ARCHEOLOGICZNY

ODKRYCIA
NR 2/2026

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Kielcach
ul. Ignacego Paderewskiego 34A, 25-502 Kielce
tel. 41 330 18 00
e-mail: sekretariat@wuoz.kielce.pl

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
Delegatura w Sandomierzu
ul. Juliusza Słowackiego 17, 27-600 Sandomierz
tel. 15 832 30 00
e-mail: sandomierz@wuoz.kielce.pl

OŁOWIANA ZATYCZKA *THERIACA* Z RĘBOWA, GM.SOBKÓW,
POW. JĘDRZEJOWSKI.

OPIS:

W niniejszym numerze *Informatora* prezentujemy kolejną ołowianą zatyczkę specjalnego pojemnika, również wykonanego z ołowiu, w którym weneckie apteki sprzedawały i transportowały teriakę – mityczny lek uznawany za panaceum na wszelkie choroby. Zabytek ten odkryto, podobnie jak egzemplarz z Nowego Kazanowa (omówiony w *Informatorze* nr 7/2025), w miejscu związanym z wydarzeniami wojen szwedzkich, na obszarze identyfikowanym jako pole bitwy pod Kliszowem z 1702 roku.

Zatyczka ma średnicę ok. 2,4 cm (Ryc. 1). Na jej powierzchni widoczna jest postać kroczącego, skrzydłatego lwa, zwróconego w prawo. W otoku znajduje się legenda, jednak stan zachowania zabytku pozwala na wyróżnienie jedynie kilku liter, bez możliwości ich jednoznacznej identyfikacji. Skrzydłaty lew jest symbolem Wenecji oraz św. Marka Ewangelisty. Najprawdopodobniej pełnił on również funkcję znaku firmowego jednej z weneckich aptek produkujących *theriaka* – zapewne apteki „San Marco”, analogicznie jak w przypadku ołowianego kapsla z Nowego Kazanowa.

Ryc. 1 – ołowiany kapsel pojemnika leku theriaca z Rębowa (nr inw. A.296).

Teriak największą popularność w Europie osiągnął w XVI i XVII wieku. Przygotowywano go w wielu miastach, zazwyczaj publicznie, raz w roku, w obecności władz oraz mieszkańców. Był to farmaceutyk bardzo drogi jak na ówczesne czasy, poszukiwany w całej Europie, zwłaszcza w okresach zarazy. *Theriaca* stała się jednym z głównych źródeł dochodu dla niektórych państw i miast włoskich, takich jak Republika Wenecka, Neapol i Bolonia.

Szczególną renomą cieszył się teriak wenecki, dlatego zachowywano daleko posuniętą ostrożność, aby nie dochodziło do oszustw ani uchybień w produkcji tego medykamentu. Nadzór nad jego wytwarzaniem powierzano specjalnym radom (kolegiom) lub najlepszym aptekarzom (por. CROSTA 2025, 17; MASSEI, 3; VINCENTI 2021/2022, 44-45).

Ryc. 2 – przykład ołowianego pojemnika na teriak - *theriaca testa d'oro*, Wenecja.
Źródło: <https://www.meer.com/it/1772-la-theriaca-dot-dot-dot-domina-medicinarum-iv>

DATOWANIE:

Teriak, zwany również driakwią lub tyriakiem, cieszył się szczególną popularnością w Polsce w XVII i XVIII wieku. Zatyczka z Rębowa została odkryta na obszarze, na którym 19 lipca 1702 roku rozegrała się bitwa pomiędzy armią szwedzką Karola XII a wojskami saskimi Augusta II i polskimi pod dowództwem hetmana wielkiego koronnego Hieronima Augustyna Lubomirskiego, znana w historii jako bitwa pod Kliszowem. Wydaje się, że właśnie na ten okres (XVII/XVIII wiek) należy datować prezentowany zabytek.

OKOLICZNOŚCI ODKRYCIA:

Zatyczka została odkryta w trakcie poszukiwań z użyciem detektora metali, przeprowadzonych na podstawie pozwolenia konserwatorskiego. Zabytek przekazano do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach, gdzie został skatalogowany pod nr inw. A.296. Następnie zostanie przekazany w depozyt Muzeum Regionalnego w Pińczowie.

LITERATURA:

CROSTA A. 2025. *La pharmacopoea Taurinensis, 1736. Analisi del suo contenuto e confronto di alcune preparazioni con i principali ricettario dell'epoca e col manoscritto Lunghetto della farmacia dell'Ospedale Mauriziano di Torino*, Turyn.
https://www.academia.edu/129599376/CROSTA_A_L_A_PHARMACOPOEA_Taurinensis_1736_Analisi_del_suo_contenuto_e_confronto_di_alcune_preparazioni_con_i_principali_ricettario_dellepoca_e_col_manoscritto_Lunghetto_della_farmacia_dellOspedale_Mauriziano_di_Torino

MASSEI L. *Breve storia della theriaca*,
https://www.academia.edu/102709767/UNA_BREVE_STORIA DELLA_TERIACA

VINCENTI E. 2021/2022. *Aspetti storici e culturali della theriaca a Padova in età Moderna*. Corso di Laurea Magistrale in Scienze Storiche. Università degli Studi di Padova. Dipartimento di Scienze Storiche, Geografiche e dell'Antichità,
https://thesis.unipd.it/retrieve/da1e4e51-fd60-417a-a4d6-cc4885211f63/Vincenti%20Ezio_2022279.pdf

Daniel Czernek

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Kielcach

ORCID: 0009-0001-1615-0033